

ניצן בנימין אורן

לשוב אל המקור
התנועה המוגלית באדם

歸

元

לשוב אל המקור

התנועה המוגלית באדם

מאת ניצן בנימין אורן

לשוב אל המקור

התנוועה המעהלית באדם

ニイツン・ベンニミין・アーロン

כל הזכויות בעברית שמורות © 2020
לニイツン・ベンニミין・アーロン
ShangHanLun398@Gmail.com

עריכה: איילת בלומנפלד
עיצוב כריכה ועיצוב גרפי: מרוב היקרוי
תרגום מסינית, עימוד ואיורים: ניצן בנימין אoran

אין לשכפל, להעתיק, לצלם, להקליט, לתרגם
לאחסן במאגר מידע, לשדר או לקלוט
בכל דרך או בכל אמצעי אלקטרוני, אופטי, מכני
או אחר - כל חלק שהוא מן החומר שבספר זה.
שימוש מסחרי מכל סוג שהוא בחומר הכלול בספר זה
אסור בהחלט, אלא ברשות מפורשת בכתב מניצן בנימין אoran.

夫爲醫者，在讀醫書耳，讀而不能爲醫者有矣，未有不讀而能爲醫者也。不讀醫書，又非世業，殺人尤毒於梃刃，是故古人有言曰：爲人子而不讀醫書，猶爲不孝也。

מה שהופך את האדם לרופא זה קריית ספרות רפואית. יש [מקרים בהם אדם] קורא אך אינו יכול להיחשב לרופא, אך אין [מקרים בהם אדם] אינו קורא [ועדיין] יכול להיחשב כרופא. מי שאינו קורא ספרות רפואית וגם אינו נצਰ למשפחה רופאים, הורג אנשים כרעל שעיל גבי להב או אלה, זאת הסיבה שהקדמוניים אמרו: "צאצא שאינו קורא ספרות רפואית הוא כמו אדם שאינו מכבד את אבות אבותיו".

שה Song (Song Shǐ 史崧) בהקדמה לצירם הייעלים.

תוכן העניינים

1	הקדמת העורכת
5	הקדמה
7	מבוא
13	אדם בין שמיים וארץ
13	בריאת האדם
32	האדם מתואם עם השמיים והארץ
46	דיקור לפי חוקיות הבריאה
55	האדם וארבע עונות השנה
55	עונות השנה ותכונות מולדות
58	סנכרון עם הטבע וטיפוח החיים
62	שיקוף התנועה בטבע דרך הדופק
88	דיקור לסנכרון עם הטבע
97	צמחי מרפא והתאמה למבחן הימי
107	צמחי מרפא והתאמה למבחן השנהתי
119	השפעות הטבע על האדם מנוקודת מבט מודרנית
143	האדם וחמש הפאות
143	אצירה הדידית של חמש הפאות
164	יצירה וריסון בין חמישת האיברים
174	דיקור לפי חמש הפאות
245	ששת צ'י - פיזיולוגיה
247	ששת צ'י - פתולוגיה
252	ג'אנג ג'ה-צונג על חלק הצ'י והערוצים
297	תמורות ברפואה
298	מחזורי הטבע

302	שיעור איברים
312	מחזורי החיים של גברים ונשים
314	פתומכניות על פי התמורות
317	תמורות ברפואה של התנווה המוגלית
319	תמורות ועקרונות טיפול
325	התמרה הצעי' בששת העrozים
327	פיזיולוגיה של ענף, שורש וצעי' האמצע
350	חוקיות ההתרמה של כל מערכת
354	התמרה בשגרה והתרמה חריגה
360	האיבר החולה בשש המחלות
362	סינדרומי מחלות ששת העrozים
382	אחרית דבר
383	נספח טבלאות
387	נספח תרשימים
395	נספח אישים
398	רשימת מקורות

אדם בין שמיים וארץ

天
地
人

הסינים הקדמונים האמינו שחוקי השמיים משפיעים על העולם החומרិ ומכתיבים את תבניות השינוי של פני הארץ. בסיס חוקיות השמיים נמצא התנועה המעגלית המחזורית של חמש הפות. האדם נברא תחת השפעת הכוחות השמיים ותכונותיו הפיזיולוגיות והנפשיות המולדות מוטבעות בו לאורך תהליך ההירון. חוקי השמיים לא רק יוצרים את האדם בצלם אלא גם מאפשרים לו להסתנכרן עם שינויים שמתחללים בהם ולהסתגל אליהם. רעיונות אלו עומדים בבסיס הרפואה הסינית ובשיטות טיפול הבריאות השונות.

בריאות האדם

בכוונה המקורית של ארבעת החכמים (四聖心源 Sì Shèng Xīn Yuán 1752) מפרט **חוּאוֹאנְג יוֹ'אנְג'יוֹ** (黃元御 Huáng Yuán Yù 1705-1758) לספרה לסדרה (黃元御 Yuán Yù) כיצד התנועה המעגלית של השמיים משפיעה על בריאות האדם⁵:

人與天地相參也。陰陽肇基，爰有祖氣，祖氣者，人身之太極也。祖氣初凝，美惡攸分，清濁純雜，是不一致，厚薄完缺，亦非同倫。後日之靈蟲壽夭，貴賤貧富，悉於此判，所謂命秉於生初也。

האדם מתואם עם השמיים והארץ. יין ויאנג הם הבסיס, לפיכך יש [לهم] צי אב [קדמון]. צי האב הוא הטאייגי⁶ של גוף האדם. כאשר צי האב מתחילה

⁵ הכוונה המקורית של ארבעת החכמים, פרק "הסביר על שמיים ואדם", תת-פרק "יצירה והשלמה של [האבירים] האוצרים והמאפסנים" 四聖心源·天人解·臟腑生成.

⁶ טאייגי (太極 Tàijí) - הקיצון העילי או הציר העילי. מונח שמתאר את הרגע בו מתווך האחד נוצרת הדואליות של שני הכלים, יין ויאנג.

להיקרש נוצרת הבדלה בין יופי וכייעור, צלילות ועכירות, טוהר וטומה, אלו אינם איחדים, גם גס ועדין, מושלים ופגום אינם מזוגים ייחדיו. עתיד [האדם מבחינת] פיקחות או כסילות, חיים ארוכים או מותם בטרם עת, אצלות نفس או עליבות نفس, עשר או עוני, כולם נקבעים בזאת, ולכן נאמר שצורה גורל מוענק בתחילת החיים.

האדם הוא חלק מהבריאה ולכן הבריאה משפיעה עליו מראשית יצירתו ועד מותו. התנאים שמתקימים ברגע יצירת האדם והכוחות שפועלים עליו ברגע זה קובעים את צורה גורל⁷ בכל הנוגע להתפתחות הגוף הפיזי וההיבטים השכליים שטבעיים בטבעו האדם. היו של האדם ובריאתו הם תוצאה של אותו מפגש בין צ'י שמיים וצ'י ארץ, כאשר יין ויאנג הם עיקרונות הבסיס ליצירת הכל. צ'י האב (祖氣 Qi), הוא הציר העליון בגוף האדם וממנו נוצרים יין ויאנג וכל השפעתם. כאשר צ'י זה מתחיל להתגבש לכדי צורה, עדין לא נקבעת הפרדה בין הניגודים המשלימים של יין ויאנג, אך ברגע שאלה נקבעים נקבע גם צורה גורל של האדם.

היווצרות האיברים האוצרים

מתוך הצ'י הראשוני מתחילה התנועה המעגלית באדם שmbiah להיווצרות האיברים הפנימיים⁸:

祖氣之內，含抱陰陽，陰陽之間，是謂中氣，中者，土也。土分戊己，中氣左旋，則爲己土，中氣右轉，則爲戊土，戊土爲胃，己土爲脾。己土上行，陰升而化陽，陽升於左，則爲肝，升於上，則爲心。戊土下行，陽降而化陰，陰降於右，則爲肺，降於下，則爲腎。肝屬木而心屬火，肺屬金而腎屬水。是人之五行也。

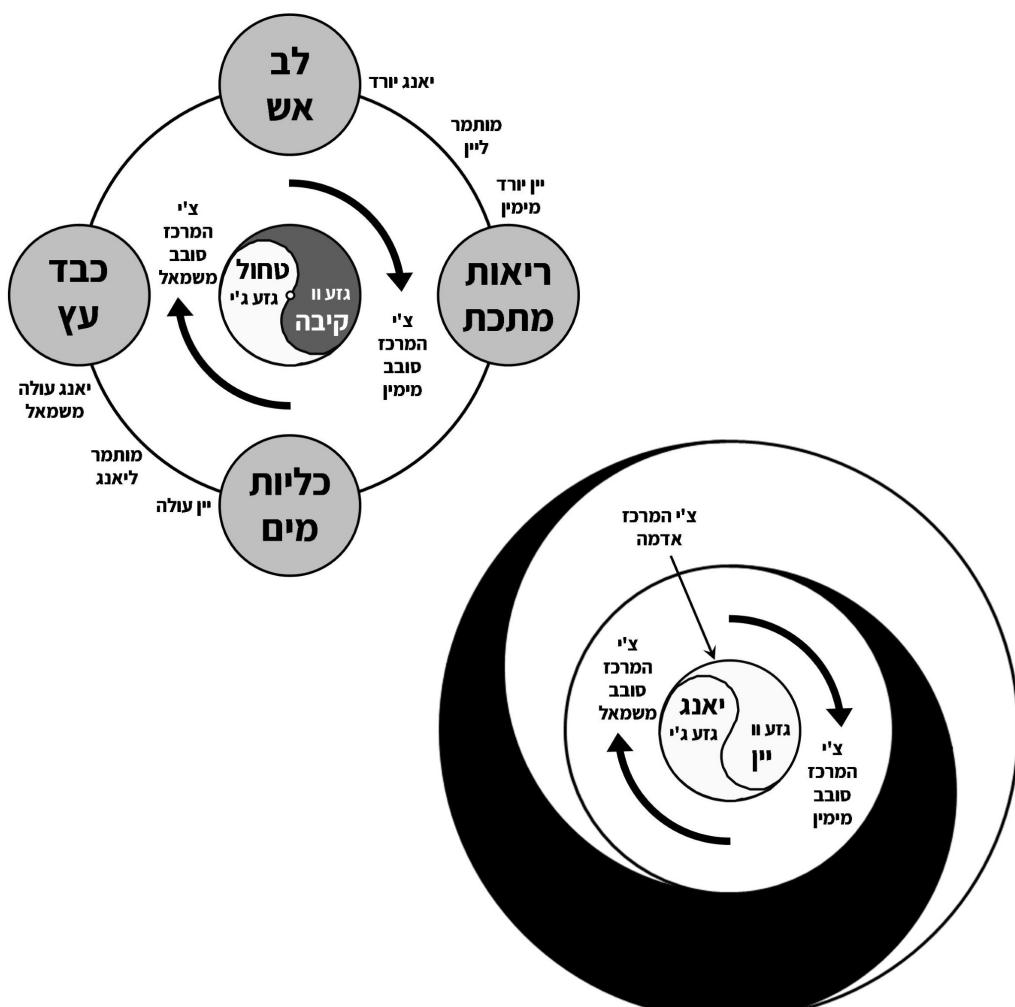
צ'י האב [הראשוני] חובק ומכל בתוכו יין ויאנג, בתוך שבין יין ויאנג נמצא מה שמכונה בשם "צ'י המרכז". המרכז [במונח צ'י המרכז] הוא האדמה. האדמה מתחולקת [לצע שמיים] וו [גוזע שמיים] ג'. צ'י המרכז סובב משמאלו איזי הינו אדמה [גוזע] ג'. צ'י המרכז סובב מימין איזי הינו אדמה [גוזע] וו. אדמה [גוזע] וו היא הקיבה, אדמה [גוזע] ג' היא התחול. אדמה [גוזע] ג' מניעה מעלה, הין

⁷ צורה גורל (命 mìng) - התכונות הפיזיולוגיות והשכליות שמתפתחות באדם בשלבי התפתחותו כעובר. תכונות אלו ישפיעו על עתידו של האדם.

⁸ הכוונה המקורית של ארבעת החכמים, פרק "הסביר על שמיים ואדם", תת-פרק "יצירה והשלמה של [האיברים] האוצרים והמאפסנים" 四聖心源·天人解·臟腑生成.

עולה ומוחתר ליאנג, יאנג עולה משמאלי ואז זהו הכבד, [משמישק] ועלה מעלה, ואז זהו הלב. אדמה [גוזע] זו מנעה מטה, היאנג יורד ומוחתר לין, יין יורד מימין ואז אלו הן הריאות, [משמישק] יורד למטה, ואז אלו הן הכלויות. הכבד שיק לעצם וailo הלב שיק לאש, הריאות שייכות למתכת ואילו הכלויות שייכות למים. אלו הן חמש הפאות באדם.

צ'י האב מכיל בתוכו את יין ויאנג ובין שני אלו נמצא צ'י המרכז. צ'י המרכז שבגוף האדם מקביל לרעיון הקוסמי של הטאייג', שהוא הציר העילי לתנועה ביקום כולם. תרשימים הנהר מראה לנו שבמרכז נמצאת פאות האדמה ולכנן צ'י המרכז הוא צ'י האדמה. באדם מתחילה פאות האדמה לשני איברים שמייצגים על ידי עשרה הגזעים השמיימיים. גוז שמיים יאנגוי וו משוויך לפאות האדמה היאנגית, ולכנן מייצג את הקיבה. גוז שמיים יין גי' משוויך לפאות האדמה ההיינית, ולכנן מייצג את הטחול.

תרשים 1 - הטאייג'י בגוף האדם ויצירת יין ויאנג בתנועה המוגבלת.

בדומה לגלל שמסתובב על ציר,צד אחד של הגלגל יורדים הצד שני עולה. סיבוב של צי' המרכז יוצר תנועה מעלה בצד שמאל ויוצר את טחול-אדמה אך סיבוב של צי' המרכז יוצר גם תנועה מטה בצד ימין ויוצר את קיבה-אדמה.

כאשר טחול-אדמה מניע מעלה היין שלמטה עולה אליו ומוחדר ליאנג, ולכן נאמר שהיאנג עולה משמאלי. כאשר היאנג מגיע מלמטה לצד שמאל נוצר הכבד, כאשר הוא ממשיך לעלות מהשמאל למעלה נוצר הלב. כאשר קיבה-אדמה מנעה מטה היאנג שלמעלה יורדים יחד איתה ומוחדר ליין, ולכן נאמר שהיין יורדים מימין. כאשר היין מגיע מלמעלה לצד ימין נוצרות הריאות, כאשר הוא ממשיך לרדת מהימין מטה נוצרות הכליות. הכבד הוא פאות העץ, הלב הוא פאות האש, הריאות הן פאות המתכת והכליות הן פאות המים. אלו הן חמש הפאות בגוף של האדם.

五行之中，各有陰陽，陰生五臟，陽生六腑。

בתוך כל אחת מחמש הפאות יש יין ויאנג, יין יוצר את חמשת [האיברים האוציארים ויאנג יוצר את ששת [האיברים המאפסנים].

את חמש הפאות ניתן לחלק לשתי פאות יניות, מתחת ומים, ושתי פאות יאנגיות, עצ ו אש. בנוסף אפשר לחלק כל אחת מהפאות בפני עצמה ליין ויאנג. מהחלוקת ליין נקבע חמישה איברים אוציארים ומהחלוקת ליאנג נקבע שישת איברים מאפסניים.

腎爲癸水，膀胱爲壬水，心爲丁火，小腸爲丙火，肝爲乙木，膽爲甲木，肺爲辛金，大腸爲庚金。

כליות הן מים גזע [שמיימס] גוי (gu). שלפוחית השtan היא מים גזע [שמיימס] רן (rén). לב הוא אש גזע [שמיימס] דינג (dīng). מעי דק הוא אש גזע [שמיימס] בינג (bīng). כבד הוא עצ גזע [שמיימס] אי (yǐ). כיס מריה הוא עצ גזע [שמיימס] ג'יה (jiā). ריאות הן מתחת גזע [שמיימס] שין (xīn). מעי גס הוא מתחת גזע [שמיימס] גונג (gēng).

五行各一，而火分君相，臟有心主相火之陰，腑有三焦相火之陽也。

מכל אחת מהמש הפאות יש אחת ואילו האש מתחלקת לריבון ושר. [באיברים] האוצרים יש את מושל-הלב⁹ כיין של אש-השר, [באיברים] המאסנים יש את שלושת המחמים כיאנג של אש-השר.

甲	乙	丙	丁	戊	己	庚	辛	壬	癸	גע
jiǎ	yǐ	bǐng	dīng	wù	jǐ	gēng	xīn	rén	guǐ	שם
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	מספר
כ. מריה	כבד	מ. דק	לב	קייבת	טחול	מ. גס	ריאות	ש. שתן	כליות	איבר
עַז	עַז	אַש	אַש	אַדְמָה	אַדְמָה	מַתְכָת	מַתְכָת	מַיִם	מַיִם	פאזה
יאנג	יאנג	יאנג	יאנג	יאנג	יאנג	יאנג	יאנג	יאנג	יאנג	שיכון

גע	-	-
שם	-	-
מספר	-	-
איבר	מ. לב	ש. מחמים
פאזה	אש	
שיכון	יאנג	יאנג

טבלה 1 - שיוך עשרה הגזעים השמיימים לתריסר האיברים בתוספת איברי אש-השר.

מקור הצ'י והדם

התאייגי של גוף האדם, קרי ציר התנועה של פאות האדמה שבמרכז, אחראי על ייצור הין והיאנג של הגוף. תנועה זו יוצרת את איברי הגוף ואחריות גם על ייצור החומרים החיווניים אותם איברים אלו מתפעלים בגוף¹⁰:

肝藏血，肺藏氣，而氣原於胃，血本於脾。蓋脾土左旋，生發之令暢，故溫暖而生乙木，胃土右轉，收斂之政行，故清涼而化辛金。

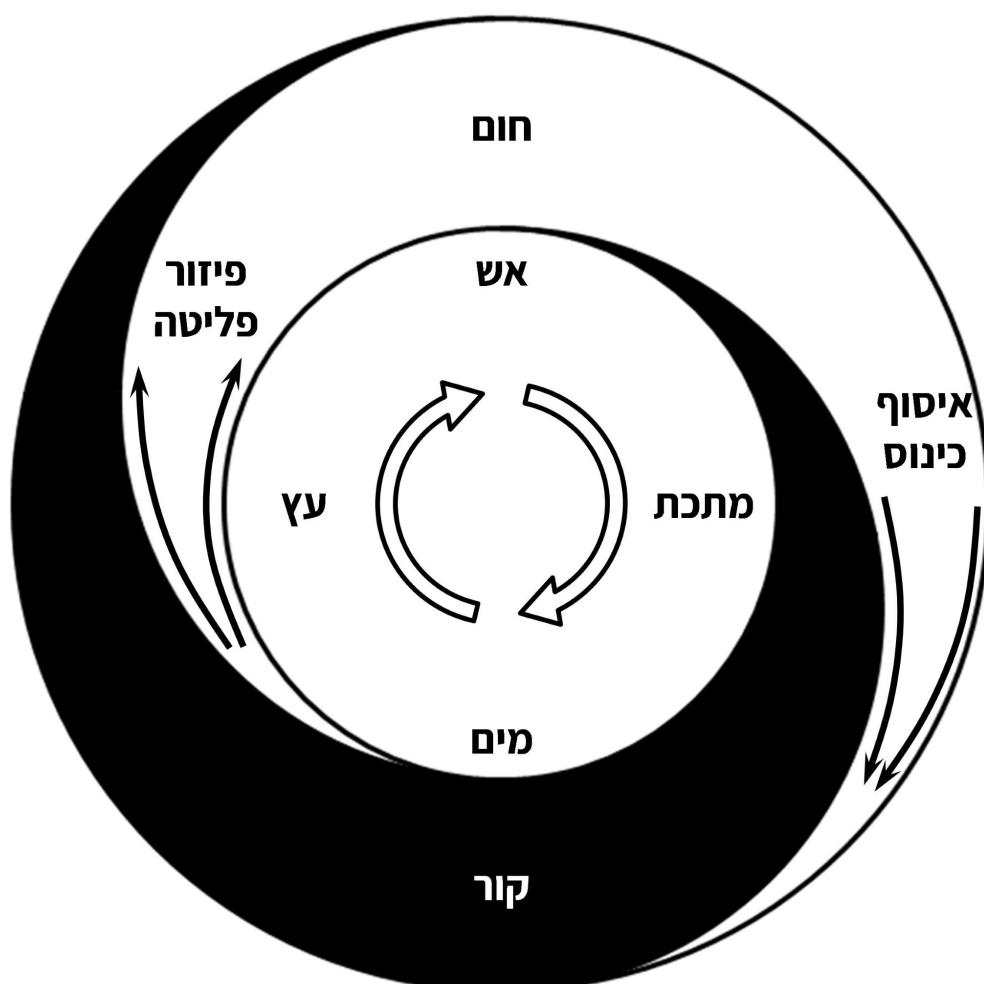
הכבד אוצר דם והריאות אוצרות צ'י, אך מקור הצ'י הוא בקייבת ובסיס הדם הוא בטחול. הסיבה לכך היא [שכאשר] טחול-אדמה מסתחרר שמאלה, פקודת

⁹ מושל-הלב (心 zhǔ) – שם נרדף ל"מעטפת הלב" (心 bāo) או "מעטפת [عروצין]
הшибור של הלב" (心包絡 xīn bāo luò).

¹⁰ הכוונה המקורית של ארבעת החכמים, פרק "הסביר על שמיים ואדם", תת-פרק "הבסיס והמקור לצ'י ולדם" 四聖心源·天人解·氣血原本.

היצירה והפליטה חופשית [וחסרת הפרעה] ולכון יש חמימות ועż [גזע] אי נוצר; [וכאשר] קיבת אדמה סובבת ימינה, מדיניות האיסוף והכינוס עוברת [ומתמתשת] ולכון יש צלילות וקרירות ומתכת [גזע] שין מותمرة.

הראות אחרות אחראיות על תפעול הצ'י בגוף האדם, אך הקיבה היא זאת שאמונה על ייצור הצ'י ומיצויו מהדגן והמים ולכון היא נחשבת למקור הצ'י בגוף. הכבד אחראי על תפעול הצ'י בגוף האדם, אך הטחול הוא זה שהרاري על הפקט הדם מתמצית המזון ולכון הוא נחשב לבסיס של הדם בגוף. כאשר ציר התנועה מסתובב באופן חלק ללא מחסומים מתאפשרת תנועת התרחבות והתרזרות חמימה שמאפיינת את פאות העז. מצד שני מתאפשרת גם תנועת איסוף וכינוס קרירה שמאפיינת את פאות המתכת.

תרשים 2

午半陰生，陰生則降，三陰右降，則爲肺金，肺金即心火之清降者也，故肺氣清涼而性收斂。

בבחזות [היום בזמן של ענף וו נוצר הין, [כאשר] הין נוצר יש ירידה, שלושת הין¹¹ יורדים מימין ומתקבלות ריאות-מתכת. ריאות-מתכת הן הירידה הצלולה של לב-אש, לפיכך צי' הריאות צולול וקריר וטבעו אוסף ומכנס.

סיבוב ציר המרכז יוצר את הדואליות של יין ויאנג, עליה וירידה, פיזור ואייסוף, התחומות והתקරרות. יאנג מתרפז, עולה ומתחمم, ויין נאסף, יורד ומתקרר. כאשר יאנג עולה ומגיע אל נקודת השיא נוצר יין, העליה מסתיימת ומתחלת הירידה. החום היאנג'י של לב-אש נאסף ומתכנס כלפי מטה וכותזאה מכך נוצרת קריירות צולולה. תהליך ירידה זה מבטא את אינכות פאות המתכת. لكن העוזרים הינים מורידים מלמעלה למטה, ובהתליך זה נוצרות ריאות-מתכת שהצ'י שלهن צולול וקריר וטבעו אוסף ומכנס.

¹¹ שלושת הין - ככל הנראה מרמז על שלושת העוזרים הינים של היד: ג'ואה-הין, שאו-הין ותאי-הין. רעיון זה מומחש גם ב"תרשים התנועה המוגלית של צי' תריסר העוזרים" בתנועה המוגלית של הרפואה הסינית העתיקה מאות פנג דזה-אי.

האדם וארבע עונות השנה

人
與
四
時

השינויים המחזוריים שמתחללים בטבע יוצרים את עונות השנה המשפיעים על התכונות המולדות של ריבוא-הדברים. משך ומועד השפעות אלו מכתבים את התכונות של הברואים ויוצרים את המגוון הרחב של המזון מהצומח ושל צמחי המרפא. בשונה מעולם הצומח, בני האדם זוכים להשפעה מאוזנת יחסית של מחזורי הטבע ולכן המחזור המוגלי שלהם אחד ומואזן יותר. למרות זאת, גם האדם חייב לסגל את עצמו למצב החיים של הטבע ולהסתנכרן עם השינויים של עונות השנה על מנת לטפח את בריאותו. הבנת התנווה המוגלית הטבע ואופן השפעתה על גוף האדם מאפשרת לנו להתאים את עצמנו לתנווה של הטבע ולתקנן כשלים בסנכרון כאשר מתפתח חוסר איזון בעזרת פעילות, התאמת מזון, התאמות תרופות ודיקור במחטים.

עונות השנה ותכונות מולדות

השינויים המחזוריים שמתחללים בטבע משפיעים על כל הברואים ומותרים בהם את חותםם. למרות זאת קיים הבדל בין השפעה זו על האדם לבין זו של הצומח. בספרו התנווה המוגלית של הרפואה הסינית הקדומה (Yuán Hóng Dài Yí Xué 彭子益 1871-1949) מסביר פנג דזה-אי (Yùn Dòng De Gǔ Zhōng Yǐ Zi) כיצד שונה זה בא לידי ביטוי ומה המשמעות שעולות לכך:

生物各得大氣陰陽五行圓運動之偏，人身獨得大氣陰陽五行圓運動之圓。
人身之病，人身運動之偏也。中醫者，以物性之偏，補救人身之偏之事也。
כל הדברים החיים זוכים לטטייה כלשהי בתנווה המוגלית של חמש הפאות ויין-יאנג של הצ'י הגדל, רק גוף האדם זוכה לעיגול שבתנווה המוגלית של חמש הפאות ויין-יאנג של הצ'י הגדל. מחלות הגוף האדם הן סטייה בתנווה

[המעגלית] שבגוף האדם. הרפואה הסינית משתמשת בסטיה שבטבע [ריבוא] הדברים על מנת למלא ולהציג את בעיית הסטיה בגוף האדם.

התנועה המעגלית המחזוריית שבטבע משפיעה על ריבוא הדברים. האדם זוכה להשפעה שלמה ומאוזנת ולכון התנועה המעגלית בגופו מאוזנת ועוגולה. לעומת זאת עולם הצומח מקבל השפעה פחות מאוזנת, או חלקית, ולכון ארכיות הטעם והצ'י (קור, קריירות, חמימות, חום) שבו בעלי נטייה ברורה שמפרירה את האיזון המעגלי. כך למשל המנטה זוכה לטעם חריף שמפזר, כמו פאות העץ, ולצ'י קרייר. כאשר מופיעה באדם סטיה בתנועה המעגלית, אפשר לתקן אותה על ידי שימוש בצמח בעל סטיה הופכית. זאת הסיבה שצמחי מרפא יכולים לשמש לטיפול במקרים של האדם.

למרות שכל עולם הצומח מקבל השפעה חלקית של התנועה המעגלית בטבע וזוכה לסטיה בתנועה המעגלית, עדין קיים הבדל בין הסטיה שקיימת במזון וזוו שקיימת בצמחי המרפא. ג'אנג ג'ינגי'ז'אה (張景岳 Zhāng Jǐng Yuè 1563-1640) חידד הבדל זה בספרו **קאנון הסיווג** (類經 Lèi Jīng 1624):

藥以治病，因毒所能，所謂毒者，因氣味之偏也。蓋氣味之正者，穀食之屬是也，所以養人之正氣。氣味之偏者，藥餌之屬是也，所以祛人之邪氣。[צמח] מרפא יכול לרפא מחלת מכיוון שזאת יכולה לגרום לרעלות [שנמצאת בו], רעלות' היא תוצאה של סטיה [חד צדדיות] לטעם וצ'י [כלשהם]. צ'י וטעם תקיים משוככים למזון ודגן, על כן הם [יכולים] לטפח את הצ'י הנכוון באדם. צ'י וטעם [בעלי] נטייה משוככים לתרופות-מזון, ולכון הם יכולים לגרש את הצ'י הפתוגני⁴³ שבאדם.

מדוברו עולה שהשוני העיקרי בין מזון וצמחי מרפא הוא שהסטיה, שקיימת בתכונות שהמזון קיבל בהשפעת התנועה המעגלית בתקופת צמיחתו, קלה יחסית מזו שקיימת בצמחי המרפא. המזון זוכה לאיכות צ'י חיובית שמטפחת בריאות וועוזרת לאזן סטיות קלות בתנועה המעגלית של הגוף. לעומת זאת הצמחים זוכים

⁴³ צ'י פתוגני - צ'י משובש (qié 氣) - צ'י שאינו נחשב לצ'י נכון (zhèng qi) ומטיב כמו הצ'י של הגוף. צ'י משובש הוא צ'י שמייך לצ'י הנכוון של הגוף. כל צ'י מקור חיצוני או פנימי שמייך לגוף נחשב ל"צ'י משובש", למשל לחות, עמדון דם, תקיעות מזון, ליהה וכדומה. למרות שהתרגומים הנכוון לסימניה xié 邪 אמרו להיות "шибוש/משובש", על מנת להקל על הקראיה בחרתי להמשיך להשתמש בתרגום הנפוץ "פתוגן".

לאיכות צ'י עם נטיה חזקה וכן משמשים לסלוק פתוגן ואיזון סטיה חזקה בתנועה המעלית של הגוף.

מול טיעוניו של פנג דזה-אי, שהאדם זוכה לתנועה מעגלית מואצת בגוף, ניצבות גישות אחרות שטוענות שגם האדם נולד עם נטיה גופנית כלשהי לאחת מחמש הפאזות או שילובי פאות. כך למשל שיטות חישוב מפות לידה, שקיימות בתורת חמץ התנועות וששת הצ'י, שמוטת דגש רב על מועד הלידה כגורם משפיע חשוב על בריאות האדם, מתוך הנחה שאנשים שנולדו בזמנים שונים, בעלי נטיה לחולי מסוימים או חסר איזון כלשהו בחמש הפאזות. מושיות אלו עלולה שקיים חוסר איזון מולד בין חמץ הפאזות בגוף האדם בהתאם בזמן לידתו לאורך השנה.

מחקרים מודרניים מצבאים על נטיה לחולי אצל אנשים שנולדו בזמנים שונים, דבר ששולל במידה מסוימת את הטיעון המרכזי בתורת התנועה המעלית של פנג דזה-אי, שגורס שכאשר יש נטיה לאחת הפאזות, התנועה המעלית בגוף האדם משתבשת ונגרם חול.

להבנתי, התנועה המעלית אינה עיגול סימטרי ויש מקום לסטייה בגדיר הנורמה ושגשוג של אחת הפאזות מבלי שתיגרם מחלת. טווח הסטייה מאפשר תנועות ושינויים באיכות המעלן אך איןו מספיק לגורם לחולי אלא רק לפוטנציאל לחולי. הרגלו של האדם מבחינה תזונה, אורח חיים ואזור מגוריים יכולים להשפיע על נטיה זו עד כדי כך שתהפוך למחלת והמעל ישתבש.

בדומה להשפעות של הסביבה על המזון והצמחים, גם האדם סופג השפעות דומות מרגע העיבור ועד לרגע הלידה כאשר גופו מתפתח, ובמהלך 40 שבועות אלו הוא מקבל נטיה לאיכות מסוימות של חמץ התנועות וששת הצ'י. כך למשל, כאשר מועד העיבור קורה בקיז, העובר מקבל השפעות של צ'י פאות האש, האדמה, המתכת והמים אך לא של פאות העץ. כוחות אלו יוצרים איכות שנעה מהפיצה מלאה החוצה ועד התכנסות פנימה, ככלمر איכות של התכנסות היאנג פנימה.

سنכרון עם הטבע וטיפוח החיים

כך שאלות הבסיס מסביר כיצד להתאים את פעילותנו לעונות השנה⁴⁴:

春三月，此謂發陳，天地俱生，萬物以榮，夜臥早起，廣步於庭，被髮緩形，以使志生，生而勿殺，予而勿奪，賞而勿罰，此春氣之應，養生之道也。逆之則傷肝，夏爲寒變，奉長者少。

שלושת חודשי האביב מסמנים פליטה ופרישה. השמיים והארץ ייחדו יוצרים [חיים] וריבוא הדברים פורים. יש עלות על משבב [מאוחר] בלילה ולהשכים קום. יש לפסוע בחצר בצעדים גדולים. יש לפרו את השיער ולשחרר את הגוף ולאפשר בכך לתוכעה להיות ביצירה. יש ליצור חיים ולא להרוג. להעניק ולא לגוזל. לתגמל ולא להעניש. זאת התאמה לצ'י האביב והדרך לטפח את היצירה. מרידה בכך תפגע בכבד, בקיז'יו שינויים לקור והתמעטות בתמייה בגדייה.

夏三月，此謂蕃秀，天地氣交，萬物華實，夜臥早起，無厭於日，使志無怒，使華英成秀，使氣得泄，若所愛在外，此夏氣之應，養長之道也。逆之則傷心，秋爲癆瘍，奉收者少，冬至重病。

שלושת חודשי הקיז' מסמנים שפע ופריחה. צ'י השמיים והארץ נפגשים וריבוא הדברים מלבלבים ונושאים פרי. יש עלות על משבב [מאוחר] בלילה ולהשכים קום. אין להימנע מהשמש. יש לאפשר לתוכעה להיות חסרת כעס, לעודד יופי ולשפר את ההידור. לאפשר לצ'י להיות מופרש, כאילו מה שהוא נמצא נמצא בחוץ. זאת התאמה לצ'י הקיז' והדרך לטפח את הגדייה. מרידה בכך תפגעقلب, בסתיו יהיו שינויים [למחלת] Nün [ולמחלת] ג'יה, והתמעטות בתמייה באיסוף. מחלות חמורות [יתפתחו במועד]シア החורף.

秋三月，此謂容平，天氣以急，地氣以明，早臥早起，與雞俱興，使志安寧，以緩秋刑，收斂神氣，使秋氣平，無外其志，使肺氣清，此秋氣之應，養收之道也。逆之則傷肺，冬爲飧洩，奉藏者少。

שלושת חודשי הסתיו מסמנים הכליה ואייזון. צ'י השמיים הופך דוחק וצ'י הארץ נהייה בוהק. יש להקדים על המשבב ולהשכים קום, מקום ייחד עם [קריאת] התרנגול. יש לאפשר שלווה ורגיעה לתוכעה בכך למתן את עונשי הסתיו. יש לאסוף ולכנס את צ'י הנפש ולאפשר לצ'י הסתיו להתאزن. אין

⁴⁴ שאלות הבסיס, פרק 2, "דיאון מקיף על ארבעת הצ'י וויסות הנפש" .素問·四氣調神大論

להפנות את התודעה החוצה, יש לצלל⁴⁵ את צי הリアות. זאת התאמה לצי הסתיו והדרך לטפח את האיסוף. מרידה בכך תפגע בריאות, בחורף יהיו הפרשות עם מזון לא מעוכל, והתמענות בתמיכה באצירה.

冬三月，此謂閑藏，水冰地坼，無擾乎陽，早臥晚起，必待日光，使志若伏若匿，若有私意，若已有得，去寒就溫，無泄皮膚使氣亟奪，此冬氣之應，養藏之道也。逆之則傷腎，春爲痿厥，奉生者少。

שלושת חודשי החורף מסמנים סגירה ואצירה. המים קופאים והקרע מבוקעת. אין להטריד [את הצי] היאנג. יש להקדים עלולות על המשכב ולהקיז מאוחר, חובה להמתין לאור השמש. יש לאפשר לתודעה להיות כחוביה או כנסתרת, כאילו יש כוונות סודיות, כאילו כבר יש הישגים. יש להתרחק מקור ולהתחمم. לא להפריש [זיעה] דרך העור, דבר שיגרום לגזה מהירה של הצי. זאת התאמה לצי החורף והדרך לטפח את האצירה. מרידה בכך תפגע בклיות, באביב יהיו לדול ועליפון, והתמענות בתמיכה ביצירה.

על כך מתווספת האזהרה:

逆春氣則少陽不生，肝氣內變；逆夏氣則太陽不長，心氣內洞；逆秋氣則太陰不收，肺氣焦滿；逆冬氣則少陰不藏，腎氣獨沉。

אם [פועלים] כנגד צי האביב אז שאויאנג אינו [מעודד] יצירה וצוי הכבד משתנה בפנים.

אם [פועלים] כנגד צי הקיץ אז תאיאנג אינו [מעודד] גדילה וצוי הלב ריק בפנים.

אם [פועלים] כנגד צי הסתיו אז תאיאין אינו [מעודד] איסוף וצוי הリアות חרוך ויש מלאות.

אם [פועלים] כנגד צי החורף אז שאויאין אינו [מעודד] אצירה וצוי הכליות שוקע ועכור.

⁴⁵ לצלל (qīng) - יצירת צלילות וסילוק עכירות שנוצרת עקב חום. צילול עכירות או צילול חום.

人
與
五
行

האדם וחמש הפאות

תורת חמש הפאות מהוות את אחד המרכיבים החשובים ביותר ברפואה הסינית. למרות זאת, קיימים היבטים בתורה זו שפחות מוכרים לעוסקים בתחום, כגון תיאורית האצירה הדדית של חמש הפאות או יחסיו ריסון של פאות לשם יצירה שלhn. עם התפתחות הרפואה הסינית הוגמו החוקים שעמדו בבסיסה של תיאורית "יצירה וריסון של חמש הפאות" דבר שהביא בסופו של דבר לירידת קרנה והתחזקות מעמדה של תיאורית "חמש הפאות של תרשימים הנהר" כתיאוריה המובילה.

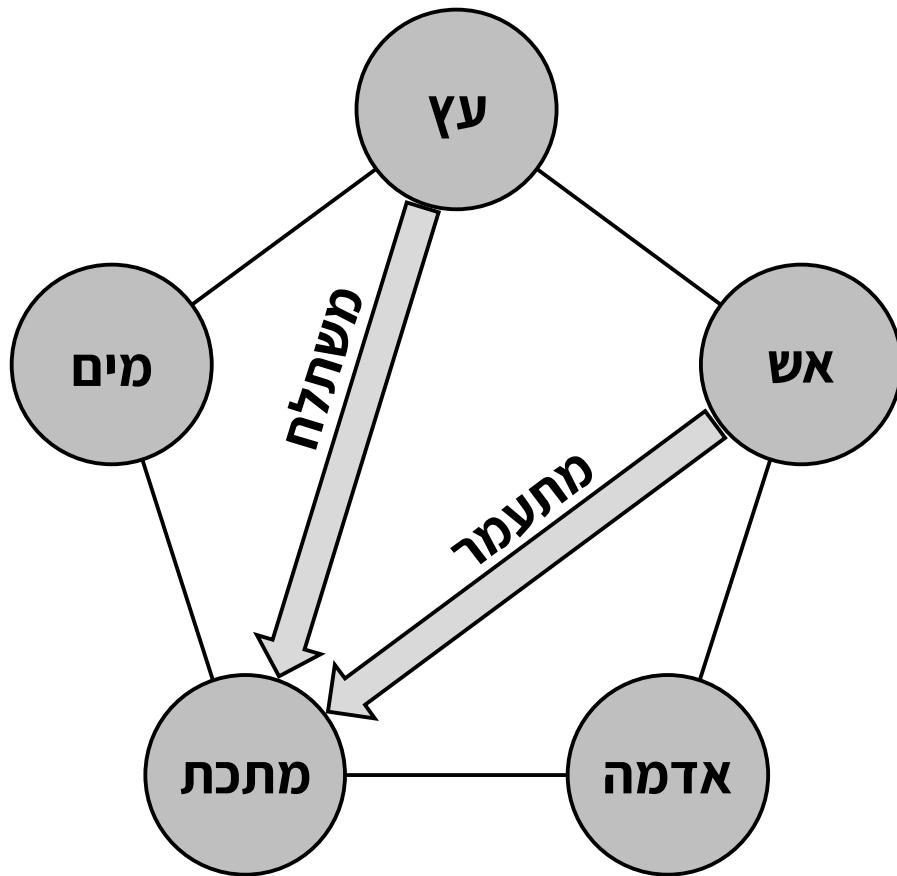
אצירה הדדית של חמש הפאות

אצירה הדדית של האיברים האוצרים

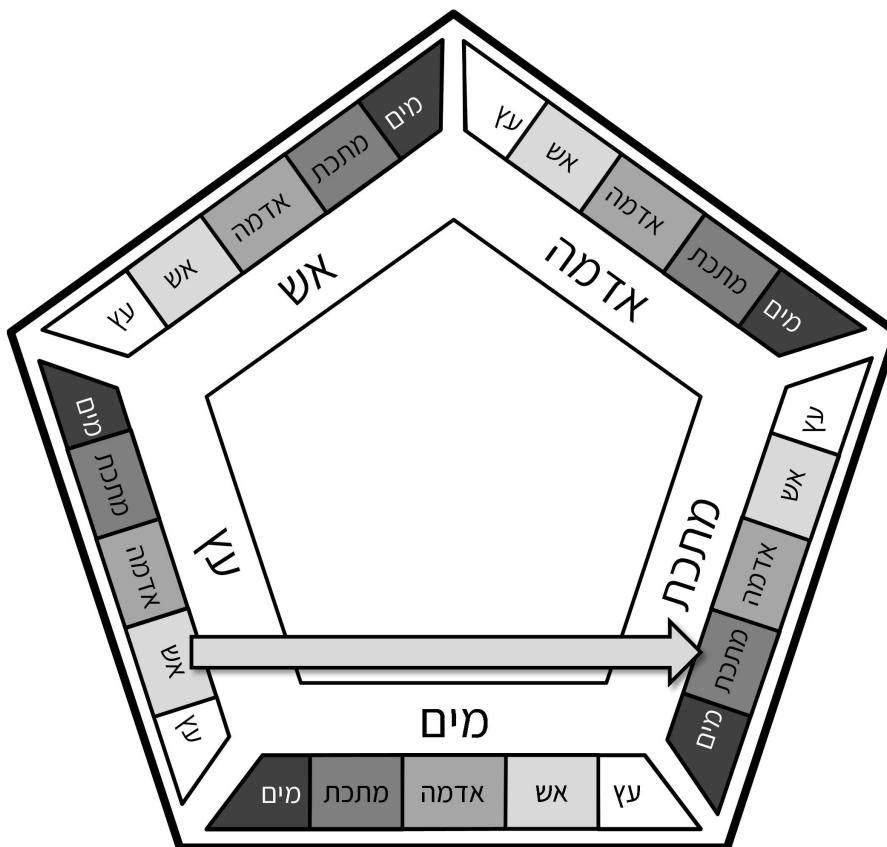
ישנם סינולוגים שטוענים שבבחינה מדוקדקת של ספרו של לי דונג'יו'אן, דיון על טחול קיבת, אפשר למצוא תיאור מקרה בו מופיע רעיון 'אצירה הדדית של חמש הפאות' בשם הפרק "טחול-קיבת של הריאות חלשים". המקרה המדובר מתאר מחלת בה מופיע סינדרום של חוסר צ'י בטחול-קיבת המלווה בסימנים; תיעוב קור, תחושה של המטופל כאילו הוא טבול בתוך מים וכן אומללות וחוסר אושר שמצוירים על חוסר בריאות. על פי אותם סינולוגים מדובר בחולשה של פאות המתכת שבתוכן פאות האדמה ולא בפאזה המתכת עצמה, קרי ריאות. לدعותם זאת הסיבה שהטיפול שלו לי דונג'יו'אן מציע מתחמק בבריאות טחול-קיבת ולא מילוי חוסר בריאות.

ג'או שָׁנְגֵ'אי (1508-1586 Zhōu Shèn Zhāi 周慎齋) לקח את הרעיון של לי דונג'י יונן ופירט אותו הלאה גם לשאר האיברים בגוף. כך למשל, דבר על כבד של טחול-קיבה, ריאות של טחול-קיבה, כליות של טחול-קיבה וטחול-קיבה של טחול-קיבה על סמך אצירה הדדית של הפאות ובהקבלה לעץ שבأدמה, למתחת שבأدמה, למים שבأدמה ולאדמה שבأدמה.

רעיונות אלו בהחלט מצריכים המשך חקירה ומחשبة ועשויים לעורר שאלות רבות. כך למשל, על פי "רישון ויצירה של חמיש הפאות", כאשר פאות העץ נמצאת בעודף היא עשויה להשתלח בפאזת המתחת שאמורה לרסן אותה. לעומת זאת כבדי-עץ משתלח בריאות-מתכת רק במקרים אחדים של אש מושגנת בכבד, אך לא במקרים אחדים של תקיעות צ'י הכבד או לחות עודפת בכבד. האם יכול להיות שהסיבה לכך נעוצה בעובדה שמדובר בביתוי בו האש שבכבד-עץ חורגת ומרסנת את המתחת שבריאות? כמובן, לא מדובר בעץ שמשתלח במתחת אלא באש של העץ שמתעטרת במתחת לפי יחס ריסון.

תרשים 29 – יחסיו התעמרות (רישון יתר) והשתלחות (רישון הפוך) עם פאות המתחת.

תרשים 30 – האש שבכבד-עץ מתחערת במתכת שבריראות-מתכת.

אצירה הדדית של הפאהת המרנסת ביחסי בעל ואישה

מרגע שהקאנון הפנימי תיאר לראשונה את תפקודו האיברים האוצרים החל תהליך חקירה מתמשך בנוגע לתקודים אלו. בראשית הדרך הסתמכו הרופאים הסיניים בהסביריהם על יצירת הקבלה בין האיברים וחמש הפאות. עם השנים הוגדרו התפקידים מחדש, כך שלא תאימו יותר לשיווק האיבר לפאהת שלו.

חליצה והפרשה, שהם ביטויים של כבד-עץ, שיוכו לפאות העץ שבעץ. לעומת זאת דימוי של הכבד כeneral, נוקשה שנוטה להפוך לכדי אש חרוגת ולדוחוף תנועה שיוצרת רוח, מתאים דווקא לתכונות השיקות לפאות האש ולא לפאות העץ, על כן תכונות אלו מתארות את פאות האש שבעץ. הכבד אחראי על אצירה של הדם ולכן הוא בעל תכונות אצירה של פאות המים.

לב אחראי על שליחות והפצה של הדם בגוף, תכונות אלו מיוחסות לפאות האש. מצד שני נאמר על לב-אש שהוא אוצרת הנפש, אבל הלב שיק לפאות האש ואילו יכולה האצירה פנימה היא תכונה שימושית לפאות המים. لكن יכולתו של הלב לאוצר בתוכו את הנפש נובעת מיכולות המים שבאש.

טחול-אדמה אחראי על שינוע והתרמלה, שהinan תכונות של פאות האדמה שבאדמה. בנוסף לטחול אחראי על עטיפת כל הדם והאיברים לשם מניעת בריחת של דם החוצה מתוקף תפקידו במיזוג והטמעה¹⁶⁷. אצירה זו של הדם בתוך כל הדם היא תכונה שתואמת חתימה ואצירה של פאות המים. מכאן אנו יכולים להסיק שיכולה מניעת הדימום של טחול-אדמה מבוססת על המים שבאדמה. לעומת זאת התפקיד של הטחול בהרמת הצ'י הצלול מעלה היא תפקיד שתכונותיו מתאימות לפאות העץ, כך שתפקיד זה בעצם מבטא את יכולות העץ שבאדמה. הטחול גם אחראי על פיזור נזלים לכל הכוונים ושינוע של תמצית המזון לכל עבר. תפקידים אלו מוכרים לנו גם כביטוי של פתיחה במערכת תאין (פתיחה-סגירה-ציריות¹⁶⁸) לשם הפצה של יין, אבל על פי חמש הפאות אופי תנועה זו אופייני דווקא לפאות האש, כך שבעצם מדובר על האש שבאדמה.

ריאות-מתכת אחראיות על הורדה וטיהור¹⁶⁹ שיחדיו נחسبות לתכונות של פאות המתכת שבמתכת. השפעתן של הריאות על משק המים בגוף היא תכונה

¹⁶⁷ הטחול אחראי על מיזוג והטמעה (pí zhǔ tǒng shè) - לקיחת אחראיות על איחוד הדם כולל כיחידה אחת. הטחולאמין על מיזוג והטמעה של הדם בתוך כל הדם בכדי שלא יزلג אל מחוץ להם. הטחול מלא תפקיד זה באופן עקיף על ידי הפקת צ'י שתכונתו הטבעיות כוללות מיזוג והטמעה. מיזוג - איחוד לכדי אחד. הטמעה - היבלוות של מגוון הגורמים אל תוך אחד.

¹⁶⁸ פתיחה-סגירה-ציריות (kāi hé shū) - שלוש תכונות שימושיות לשש מערכות העורצים והאיברים. תאיאנג ותאיין פותחים צ'י ונזלים ומפיצים החוצה; יאנג-מינגן וג'ואה-יין סוגרים צ'י ודם כלפי פנים; שאו-יאנג וושאו-יין משתמשים צצרי התנועה בין יציאה וכינסה של יאנג ויין.

¹⁶⁹ טיהור והורדת (sù jiàng) - מתקודם הריאות. הריאות אחראיות על ההורדה של הצ'י ושל הנזלים כלפי מטה וטיהור והשבת צלילות לריאות ולדרכי הנשימה. טיהור והורדת של הנזלים ושליהם כלפי מטה אל שלפוחית השטן, מאפשרים יציאת חלקה ותקינה של שטן ומכאן הריאות זכו לכינוי "מקור המים העליון". טיהור והורדת של הצ'י הצלול שנקלט מן האויר יחד עם טיהור והורדת של עילית מיצוי המזון ונוזלי ג'יןיה שימושיים אל הריאות על ידי הטחול, מאפשרים פיזורים אל כל האיברים הפנימיים.

שימושיות דוקא לפאות המים ועל כן מדובר על המים שבמתקנת. הפצה לכל עבר של הנזולים שמנגעים אל הריאות היא תכונה שימושית לפתיחה של תא איבין ובהתאמה גם לפאות העץ וכן מדובר על העץ שבמתקנת. ניהול הצ'י והנשימה יחד עם תפקוד השליטה על מאה כלי הדם ודוחיפת הצ'י והדם על ידי הריאות מתאימים לתכונות של פאות האש, ולכן מדובר על האש שבמתקנת.

תפקידו הכלליות באציגת תמצית, אחריות על המים ואחריות על קליטת צ'י (עיגון), תואמים לתכונות פאות המים, אלו המים שבמים. החימום שספקת אש-השר שבליליות שדוחפת ומונעה את תפקודו האיברים ניתן לשיך כתכונות של אש ולכן מדובר כאן על האש שבמים.

תפקידו הכלליות כוללים אחריות על המים, על קליטת הצ'י במחמס התחתון (עיגון) ועל אציגת התמצית. תפקידים אלו תואמים לתכונות פאות המים ולכן הם המים שבמים. אש-השר, ששוכנת בצליות, מספקת חימום לאיברים הפנימיים וספקת להם את הדחף הראשוני לביצוע תפקידם. ניתן לשיך קשר זה של הכלליות לאש-השר לפאות האש ולכן מדובר כאן באש שבמים.

מכאן עולה שככל איבר אפשר למצוא תפקוד שתואם לפאה אליה הוא משווין, אך ישנים תפקודים שמתאים דוקא לתכונות של פאות אחרות. כיוון אחד שוביל יכול לתרום מעט להבנה כיצד יכול היוצר מצב כזה אפשר למצוא בקושייה מספר

33. שבקאנון הקושיות:

肝青象木，肺白象金，肝得水而沉，木得水而浮，肺得水而浮，金得水而沉，其意何也？

הכבד יroke ומסמל את העץ, הריאות לבנות ומסמלות את המתקנת. כאשר הכבד מונח במים הוא שוקע וכאשר העץ מונח במים הוא צף. כאשר הריאות מונחות במים הן צפות וכאשר מונחת במים היא שוקעת. מה משמעות הדבר?

על פי חמש הפאות הכבד משווין לפאות העץ והריאות משוויכות לפאות המתקנת. כאשר עורכים השווואה בין חפצים עשויים מתקנת ועץ לבין האיברים האנטומיים כבד וריאות מתברר שהם מגיבים באופן הפוך לגמרי לציפה על פני המים. העץ צף על פני המים ואילו הכבד משווין לפאות העץ שוקע. המתקנת שוקעת במים ואילו הריאות משוויכות לפאות המתקנת צפות. מכאן התמייה בדבר ההיגיון שעומד מאחוריו חסר התאמה זו בין האיבר והחומר שמצוויים עמו אותה הפאה?

יצירה וריסון בין חמשת האיברים

זה מְנָגִ'יאוֹ (1693-1764) מהתאר בספרו אבן דריכה לרפואה (何夢瑤 Hé Mèng Yáo) את יחסיו היצירה והריסון ששוררים בין חמשת האיברים על בסיס יחסיו חמש הפאות. ראשית הוא פותח בתיאור היצירה ההדידית של חמשת האיברים האוצרים:

五臟生克，須實從氣機病情講明，若徒作五行套語，茫然不知的，實多致錯誤。今略著其概如左。

[בנוגע] ל"יצירה וריסון של חמשת [האיברים] האוצרים" יש למעשה להתחיל בהסבר ברור על מנגנון הצי' ומצב המחללה, אם מתכוונים להשתמש בקילישאות על חמש הפאות, [על בסיס] בורות ללא ידע מוקדים [בנושא], מעשית גורמים לבלבול וטעויות. היום אגע קלות [בנושא] בכלליות ובאופן מעט שונה.

飲食入胃，脾爲營運其精英之氣，雖曰周布諸臟，實先上輸於肺，(氣親上也。肺先受其益，是爲脾土生肺金。

משקה ומזון נכנסים לקיבה, הטחול מתפעל ומשנע עבורה את עילית הצי'¹⁷⁹, למרות שנאמר שהוא מפייך לכל עבר אל כל [האיברים] האוצרים, הוא למעשה ראשית משנע מעלה אל הריאות (צ'י' נ麝ך למעלה) והריאות הראשונות לקבל את התועלת שבה, זהו [מה שנקרה] טחול-אדמה יוצר את ריאות-מתכת.

肺受脾之益，則氣愈旺，化水下降，澤及百體，是爲肺金生腎水。

הריאות מקבלות את התועלת [של תמצית] הטחול ואז הצי' שלhn משגשג עוד יותר, [הן] מתמירות מים שירדו מטה ללחלה את מאה-ה גופים¹⁸⁰, זה [מה שנקרה] ריאות-מתכת יוצרות את כליות-מים.

腎受肺之生，則水愈足，爲命門之火所蒸，化氣上升，肝先受其益，是爲腎水生肝木。

הכליות מקבלות את היצירה של הריאות ואז המים מספיקים עוד יותר, הם מאודים על ידי אש שעריה החים ומוטמרים למים שעולים מעלה. ראשית הכבד מקבל את תועלתם, זה [מה שנקרה] כליות-מים יוצרות את כבד-עץ.

¹⁷⁹ עילית התמצית - הצי' בדרגה האיכותית ביותר שמוצאה מהמזון.

¹⁸⁰ מאה הוא מונח כולל כאשר רוצים להגיד "כל". מאה הגוף - כל רכמות הגוף וכל האיברים.

肝受腎之益，則氣愈旺，上資心陽，發爲光明，是爲肝木生心火。

הכבד מקבל את התועלת [של המים] של הכליות ואז הצ'י שלו מושגש עוד יותר, הוא עולה לתמוך ביאנג הלב ופולט כבוק האור, זה [מה שנקרה] כבד עץ יוצר את לב-אש.

脾之所以能運化飲食者，氣也。氣寒則凝滯而不行，得心火以溫之，乃健運而不息，是爲心火生脾土。此五臟相生之氣機也。

הסיבה לכך שהחול מסוגל לשנע ולהתמיר את המשקה והמזון היא הצ'י. [אם] הצ'י קר הוא נקרש ומשתרך ואיינו נע, [כאשר הוא] מקבל את אש הלב על מנת לחם אותו, הוא משנע באופן תקין ואיינו נח, זה [מה שנקרה] לב-אש יוצר את טחול-אדמה. זה מנוגנון הצ'י של יצירה הדדית של חמשת האיברים האוצרים.

בالمشك הוא מוסיף שעל גבי יחס היצירה הדדיים ששוררים בין חמשת האיברים האוצרים, מתווספים יחס הריסון הדדי:

肺在心上，心火上炎，肺受其傷，此爲心火克肺金也。若由脾胃積熱，或由肝腎相火，或由本經郁熱，皆與心無涉。

הריאות נמצאות מעל הלב, אש הלב משתלהבת מעלה והריאות נפגעות מכך, זה [מה שנקרה] לב-אש מרסן את ריאות-מתכת. אם [הפגיעה נגרמה] עקב חום שהצטבר בטחול-קיבה, או עקב אש-השר של הכליות והכבד, או עקב חום שדווכה בערז [הריאות] עצמו, ככל אלו אין שום קשר עם הלב [וריסון של הריאות].

腎陰太盛，寒氣上沖，心爲之悸；或腎寒甚，而逼其龍火上乘，心爲之煩，皆腎水克心火也。若飲水過多，停蓄不行，心火被逼不安而悸者，與腎無涉。

[אם] יין הכליות שופע יתר על המידה, וצ'י קור שועט מעלה וכחוצאה מכח יש פעםת בלב; או שהקור בכליות עז ודוחק באש הדרקון שלhn לזרק מעלה וכחוצאה מכח יש איינחת בלב, כל אלו הם [סמלנים] שכליות-מים מרסנות את לב-אש. אם [הפגיעה נגרמה] משתייה מרובה מדי של מים, שנעצרים ונאגרים וקיימים נעים [ובכל] דוחקים לב-אש לכדי העדר שלוה והופעת פעםת, אין לכך שום קשר עם הכליות [וריסון של הלב].

脾氣過燥，則腎水爲其所涸而失潤；或過濕，則腎水爲其所壅而不流，皆脾土克腎水也。若他臟之燥，外感之濕，與脾無涉。

[אם יש] יובש רב מדי בצד' הטחול, מധ' הכליות מיובשים בגללו והרטיבות אובדת; או [אם יש] לחות רבה מדי [בצד' הטחול], מധ' הכליות חדשות בגללו ואין זורמים, כל אלו הם [סמננים] טחול-אדמה מרסן את כליותם. אם כל זה [נגרם] מיובש של איבר אחר או מקליטת לחות חיצונית, אין לכך שום קשר עם הטחול.

肝木泄太過，則脾胃因之而氣虛；或肝氣鬱結太甚，則脾胃因之而氣滯，皆肝木克脾土也。若自致耗散，自致凝滯，及由他臟腑所致者，與肝無涉。 כשבד-עצמך מפריש יתר על המידה, טחול-קיבה מושפעים מכך והצד' מתמעט; או כצד' הכבד מדויק ונקשר יותר מדי, טחול-קיבה מושפעים מכך והצד' משתרך, כל אלו הם [סמננים] שבד-עצמך מרסן את טחול-אדמה. אם [טחול-קיבה] גורמים בעצם התכלות ופייזור, גורמים לעצם להקרשות והשתרכות, או שאלו גורמים להם כתוצאה [מאיברים] אוצרים או מאפסנים אחרים, אין לכך שום קשר עם הקבד.

氣有降則有升，無降則無升，純降則不升，何則？

濁陰從肺右降，則胸中曠若太虛，無有窒塞，清陽得以從肝左升，是謂有降有升。若濁陰壅滿胸中，不肯下降，則肝氣被遏，欲升不能，是謂無降無升。（東垣謂食墳太陰，爲金克木，即此說。）肺金肅斂太過，有秋無春，是謂純降不升。無降無升，純降不升，皆肺金克肝木也。若肝木自沉，或因他臟之寒鬱，與肺無涉。此五臟相克之病情也。

[עבור] הצד' [כאשר] יש רידיה או יש גם עלייה, [אם] אין רידיה או אין עלייה,
[אם] יש רידיה בלבד או אין עלייה, מדוע זה כך?
יין עכור מצית לריאות ויורד מימיין ואז מרכז החזה מרוחח כמו החלל החיצון
ואין מחנק ופקק, היאנג הצלול יכול לצית לכבד ולעלות משמאלי, זאת
המשמעות של "יש רידיה ויש עלייה". אם יין עכור חדש וממלא את מרכז
הזה, לא מתאפשרת רידיה מטה ואז צי' הקבד מוגבל, מתחאה עלות ואין
מסוגל, זאת המשמעות של "[אם] אין רידיה או אין עלייה". ([לי] דונגי'אן

ששת צי – פיזיולוגיה

人與六氣

חוֹנוֹאָנְגִ יַיְ אָנְ-יַיְ' טען שמחילות רבות נגרמות עקב גורמים פנימיים או חיצוניים, אך בסופו של דבר את כולן ניתן לסוג על פי ששת הצי'. ברגע שבמינים את מהות ששת הצי' אין מחלה שיכולה לחמוק מהבנתנו. לפיכך התמקד בספריו הכוונה **המקורית של ארבעת החכמים** בתיאור מהות ששת הצי' על בסיס ספרו של ג'אנג ג'וניג'ינג, דיוון על פגיעת פתוגן²²⁹:

天有六氣，地有五行，六氣者，風、熱、暑、濕、燥、寒，五行者，木、火、土、金、水。在天成像，在地成形，六氣乃五行之魂，五行即六氣之魄。人爲天地之中氣，秉天氣而生六腑，秉地氣而生五臟。六氣五行，皆備於人身，內傷者，病於人氣之偏，外感者，因天地之氣偏，而人氣感之。

בשמיים יש שישה צי', באדמה יש חמיש פאות. ששת הצי' הם רוח, חום, חום-קייא, לחות, יובש וקור. חמיש הפאות הן עז, אש, אדמה, מתקת ומים. בשמיים [הם באים לידי ביטוי] כתופעה ובאדמה [הם באים לידי ביטוי] כצורה [חיצונית]. ששת הצי' הם החון של חמיש הפאות, חמיש הפאות הן הפו של ששת הצי'. האדם הוא צי' האמצע של השמיים והארץ, [הוא] מקבל את צי' השמיים ונוצרים בו ששת [האיברים] המאפסנים, [הוא] מקבל את צי' האדמה ונוצרים בו חמישת [האיברים] האוצרים. ששת הצי' וחמש הפאות כולן וכחחים בגוף האדם. [כאשר] יש פגיעה פנימית, החולי הוא הנטייה של צי' האדם. קליטה מבחוץ היא נטייה של צי' השמיים והארץ שנקלטה על ידי צי' האדם.

²²⁹ הכוונה המקורית של ארבעת החכמים, פרק "ציות להתרמה של ששת הצי'" 心從化六氣源。

ששת הצל' משוככים לשמיים ובאים לידי ביטוי בתופעות מופשטות בטבע. לעומתיהם, חמוץ הפאות משוכחות לארץ ובאות לידי ביטוי בהשפעה על החומר בעולם הגשמי. האדם נמצא בין השמיים והארץ ומושפע משליהם. חמצת האיברים האוצריים היינימס מושפעים מחמצת הפאות של הארץ. ששת האיברים המאפסנים היאנגיים מושפעים מששת הצל' של השמיים. באדם יש ביטוש האיזון בצל' של ששת הצל', וכאשר יש פגיעה מקור פנימי מדובר על שיבוש האיזון בצל' של האדם. כאשר יש קליטה של מחלת מקור חיצוני לא מדובר על חדרה של צ'י השמיים או הארץ אל תוך הגוף האדם, אלא על נטייה לחוסר איזון של צ'י השמיים והארץ שמשפיעה על צ'י הגוף האדם וגורמת לו לאבד איזון. הגישה הנפוצה טוענת שרוח, קור, חום, לחות ושאר סוגים הצל' החיצוניים יכולים לחדור אל תוך הגוף ולגרום מחלת. **חוואנג יו'אנ-יו'** סבר שאין חדרה אל תוך הגוף, אלא שיבוש של ששת הצל' בגוף האדם כתוצאה לכך שהאדם מסונכרן עם הסביבה בה הופר האיזון של ששת הצל'.

內外感傷，總此六氣。其在天者，初之氣，厥陰風木也，在人則肝之經應之。二之氣，少陰君火也，在人則心之經應之。三之氣，少陽相火也，在人則三焦之經應之。四之氣，太陰濕土也，在人則脾之經應之。五之氣，陽明燥金也，在人則大腸之經應之。六之氣，太陽寒水也，在人則膀胱之經應之。

[לא משנה אם מדובר] בקליטה חיצונית או בפגיעה פנימית, מדובר רק בששת הצל' הללו. כאשר מדברים על צ'י השמיים, הצל' הראשון הוא ג'ואה-יין-ירוח-יעז, ובאדם ערוץ הכבד מגיב אליו. הצל' השני הוא שאו-יין-אשי-הרבון, באדם ערוץ הלב מגיב לו. הצל' השלישי הוא שאו-יין-אש-השר ובאדם ערוץ שלושת המחמים מגיב לו. הצל' הרביעי הוא תא-יין-לחות-אדמה ובאדם ערוץ הטחול מגיב לו. הצל' החמישי הוא יאנג-מין-ג'יובש-מתכת ובאדם ערוץ המעי הגם מגיב לו. הצל' השישי הוא תא-יין-אנ-קור-מים ובאדם ערוץ שלפוחית השתן מגיב לו.

ששת הצל' של השמיים הם ששת עונות הצל' לאורך השנה שמתחילה בראש השנה הסיני בעונת ג'ואה-יין וממשיכה עם שאו-יין, שאו-יאנג, תא-יין, יאנג-מין ותאי-יאנג. עונות אלו משפיעות על כבד, לב, שלושת המחמים, טחול, מעי גס ושלפוחית השתן.

ששת צי – פתולוגיה

חוונאנג יו'אנז'יו' ממשיך ומסביר כיצד מתפתחת פתולוגיה כתוצאה משיבוש האיזון של ששת הצי²³⁰:

人之六氣，不病則不見，凡一經病則一經之氣見。平人六氣調和，無風、無火、無濕、無燥、無熱、無寒，故一氣不至獨見，病則或風、或火、或濕、或燥、或寒、或熱，六氣不相交濟，是以一氣獨見。如厥陰病則風盛，少陰病則熱盛，少陽病則暑盛，太陰病則濕盛，陽明病則燥盛，太陽病則寒盛也。

לא ניתן להבחין בששת הצי של האדם כל עוד איןנו חולה, ברגע אחד העורוצים חולה אז נבחין בצי של אותו עroz. ששת הצי של אדם בריא מוסתים ומאזנים האחד את השני, אין רוח, אין אש, אין לחות, אין יובש, אין קור ואין חום, لكن לא מגיעים למצב בו צי אחד נראה לבדו. כאשר יש מחלת אז [יש] או רוח או אש או לחות או יובש או קור או חום, אין מפגש בין ששת הצי לשם הטבה הדידית [ואז] צי אחד מופיע לבדו. למשל, כאשר יש מחלת גואהין אז הרוח שופעת, כאשר שאויאין חולה אז החום שופע, כאשר שאויאנג חולה אז חום-הקץ שופע, כאשר תאיאין חולה אז הלחות שופעת, כאשר יאנג-מינג חולה אז היובש שופע וכאשר תאיאינגן חולה אז הקור שופע.

כל עוד ששת הצי בגוף האדם שומרים על איזון, אין נטייה של אחד מששת הצי לפעילות יתר ולכן אין ביטוי של צי זה כפתולוגיה ולא ניתן להבחין בהם. ברגע שנפגע האיזון של ששת הצי בגוף, הלחות לא מאזנת את היובש, החום לא מאزن את הקור והרוח לא מאזנת את האש, מופיע ביטוי גופני פתולוגי של אותו צי לא מאزن ונinan להזות את המערכת החוליה.

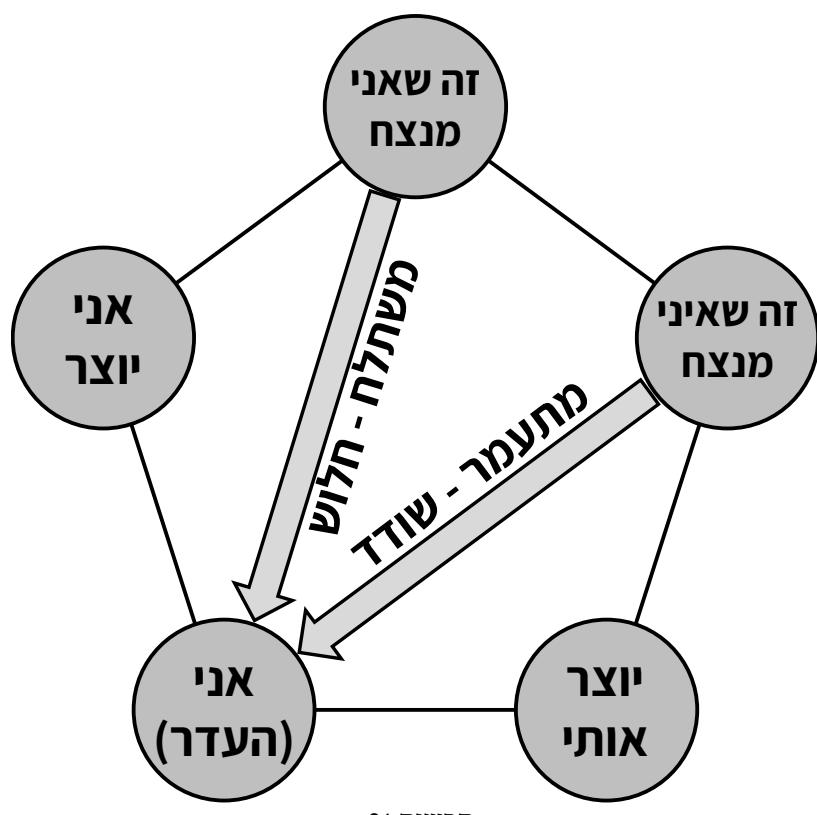
以此氣之偏盛，定緣彼氣之偏虛。如厥陰風盛者，土金之虛也。少陰熱盛、少陽暑盛者，金水之虛也。太陰濕盛者，水木之虛也。陽明燥盛者，木火之虛也。太陽寒盛者，火土之虛也。以六氣之性，實則克其所勝而侮所不勝，虛則己所不勝者乘之，而已所能勝者亦來侮之也。

על סמך נטייה לשפע של צי אחד נקבעת נטייה לחוסר בצי השני. למשל שפע ברוח של גואהיין הוא חוסר של אדמה ומתקת. שפע בחום של שאויאין או

²³⁰ הכוונה המקורית של ארבעת החכמים, פרק "הופעת ששת הצי" [כאשר הם] נוטים לחרוג". 四聖心源·六氣偏見.

שפע בחום-הקייז של שאויאנג זהו חוסר במתכת ובמים. שפע בלחות של תאינין הוא חוסר במים ועץ. שפע ביובש של יאנג-מיןג הוא חוסר בעץ ובאש. שפע בקור של תאיאנג הוא חוסר של אש ואדמה. על סמך תוכנות ששת הצי, [כאשר הם] בעודף הם מרסנים את "אלו שאוטם הם מנצחים" ומשתלחים²³¹ ב"אלו שאינם מנצחים". [כאשר הם] בהעדר "אלו שאינם מנצחים" מתעמרים²³² בהם ואלו שהם "אין מסוגלים לנצחים" גם מגיעים להשתלה בהם.

כאשר חוזים בביטוי פטולוגי של עודף באחד מששת הצי, אפשר לזהות איזה צי נחלש וכשל ברישון הצי העודף והביא לעלייתו. זיהוי מקור הבעיה מתבסס על יחס ריסון של חמיש הפאזות. כאשר מופיעה פטולוגיה של רוח-יעץ אפשר להסיק שהמתכת חלה ואינה מצליחה לרסן את העץ ולכן הוא משתלה במתכת כ"פתחון חולש" או שהאדמה חלה ומאפשרת לעץ לנצל את חולשתה ולהתumar בה כ"פתחון שודד".

תרשים 81

²³¹ להשתלה - לתקוף את המרטן כאשר הוא חלש. ריסון הפוך.

²³² להתumar - לרסן יתר על המידה. לנצל את חולשת המרטן ולהתumar בו.

תמותות ברפואה

醫
與
易

תורת התמותות החללה אל הרפואה הסינית עוד בעידן הקאנון הפנימי. לאורך השנים סיעה לסטודנטים הסינים להסביר את ההיגיון שעומד מאחורי תופעות פיזיולוגיות ופטולוגיות שונות. תיאורית "צ'י הדיאגרמה", שהתפתחה על ידי אנשי התמותות בתקופת חאן המערבית (206 לפנה"ס - 24 לספירה), עסקה בחוקיות מחזור הגדילה והדעיכה של הצ'י לאורך השנה וקרצתה לרופאים ואלכימאים שדגלו בטיפוח הבריאות ובנסכرون עם הטבע. כך למשל אפשר לראות שכך שאלות הבסיס שם דגש רב על התאמת התזונה, הטיפול והפעילות הגוףנית והנפשית לשינויים הסביבתיים במטרה להתאקלם אליהם.

רופאים מלומדים שהקשרתם המקורית לתקידי פקידות כללה את לימוד הקלאסיקות הקונפוציאניות, שקאנון התמותות נחשב לאחת מהן, הכנסו ר uninot אלו אל תוך פרשנויותיהם לכתבים הרפואיים הקלאסיים. למروת הדמיון הרב בין הרפואה ותורת התמותות בכל הנוגע לשאיפה להסביר את חוקיות השינויים בטבע ובאדם, חיבור זה נותר תיאורתי בלבד ולא הבשיל לכדי שיטת טיפול שmbוססת כולה על תורת התמותות. מכיוון שכן, עליה הצורך להכיר את יסודות תורת התמותות על מנת להצליח להבין את פרשנויותיהם של הרופאים הקונפוציאנים.

בפרק זה אתמקד במתן דוגמאות לאופנים השונים בהם יישמו הרופאים את הבנתם בתורת התמותות לשם הבנת תחומיים שונים ברפואה. חידירת תורת התמותות אל הרפואה חולשת על מועד רחב של תחומיים; הבנה של מחזוריות הבריאה בדעתה וגידילה של יין ויאנג של הטבע לפי תריסר הקסגרמות המלוכה, דרך הבנת השפעה זו על הברואים ותכונותיהם, השפעה על מבנה האדם והמראה הפיזי של האיברים

שלו, התפקידים הפיזיולוגיים של האיברים הפנימיים וביתויים פתולוגיים של מחלות ואף גישות טיפול בהפרות איזון של הגוף.

מחזורי הטבע

מחזור ההגדילה והדעיכה של הצ'י היני והיאנג בטבע לאורך השנה, והשפעתו על הגוף האדם על בסיס תריסר הקסגרמות המלוכה²⁷², אומץ בחום על ידי רופאים שונים. כך למשל, בספר **הMASTERIN שבסוגורו המחלות של שאלות הבסיס** (素問病式) מאת ליו וואנג, אפשר למצוא שבר שmbוסס על הקסגרמות אלו²⁷³:

冬至子正一陽生，生而得其複䷗，至於巳則陰絕而六陽備，是故得其純乾䷀。
夏至午正則一陰生而得姤䷫，至於亥則陽絕而陰備，是故得其純坤䷁，
至於冬至則復陽也。然子後面南，午後面北，視卦之爻則子後陽升，午後
陰降明矣。

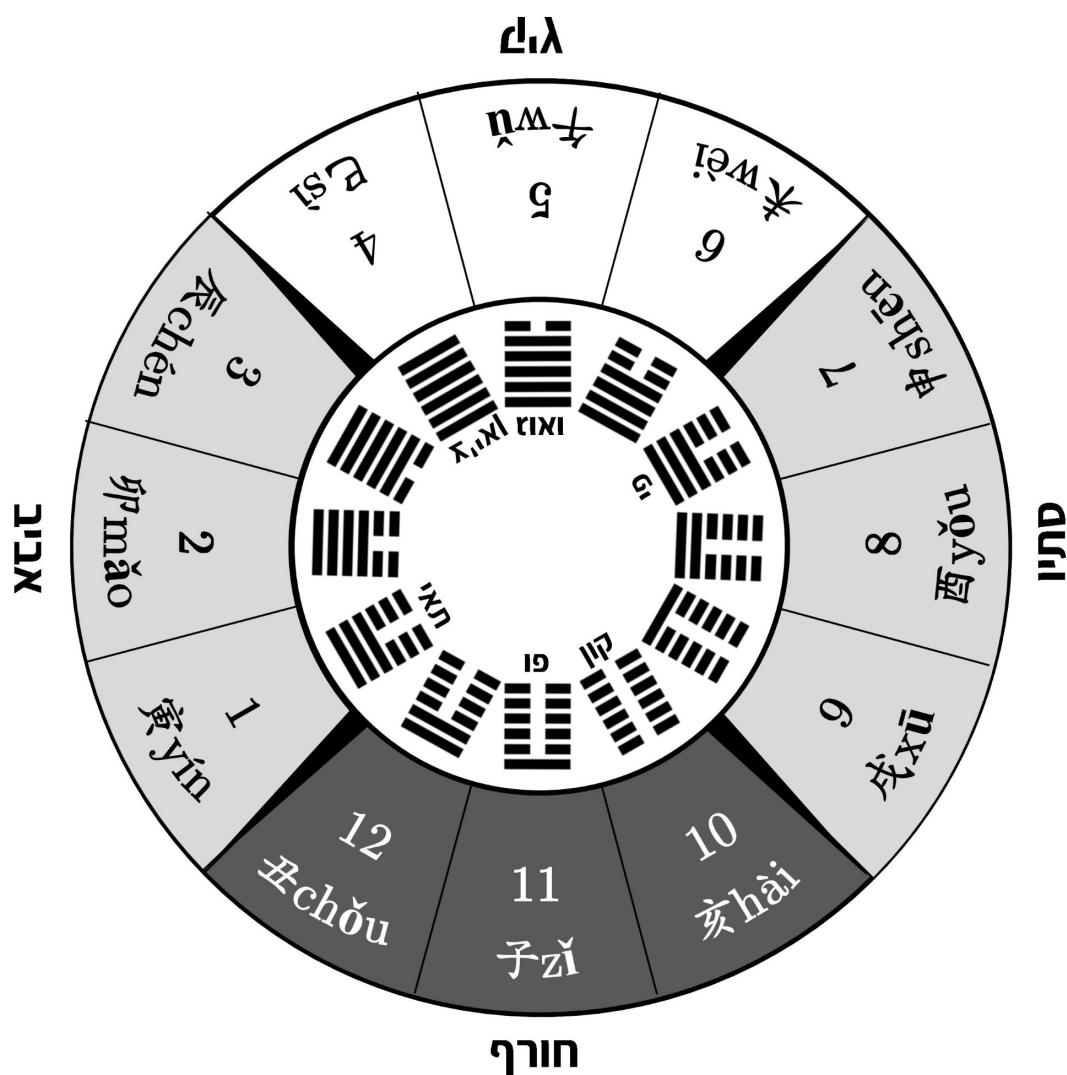
[במועד] שיא החורף [ובבדיקה בזמןו של ענף] דזה נולד יאנג ראשון, הוא נולד ומתקבלת [הקסגרמת] פו䷲. [כאשר] מגיע [לענף] סה איז היין פג ושישה יאנג הושלמו, זאת הסיבה שמקבלים [הקסגרמה] טהורה של צ'יאן䷓. [במועד] שיא הקיץ ובודיק [בזמןו של ענף] וו נולד יין אחד ומתקבלת [הקסגרמת] גואו䷵, [כאשר] מגיע [לענף] חאי, היאנג פג ושישה יין הושלמו, זאת הסיבה שמקבלים [הקסגרמה] טהורה של קוון䷰. [כאשר] מגיע שיא החורף, היאנג שב. אך [אם נסתכל] מבחינות כיוון ולא מבחינות כמות] לאחר [מועד ענף] דזה פונים לכיוון דרום ולאחר [מועד ענף] וו פונים לכיוון צפון. אם מתבוננים בזמנים של הקסגרמות, נהיר שלאחר [ענף] דזה היאנג עולה ולאחר [ענף] וו היין יורדת.

בחודש האחד-עשר, שמיוצג על ידי ענף דזה (ז), היין מגיע לשיאו ויאנג ראשון נולד. לידת היאנג מיוצגת על ידי הופעת קו יאנג בווד בחתית ששת קווי הקסגרמה וקבלת הקסגרמת פו (䷲). מרגע זה ועד לחודש הרביעי, שמיוצג על ידי ענף סה (זס ב), היאנג גדל ומתווסף בהקסגרמות מלמטה כלפי מעלה, עד אשר

²⁷² תריסר הקסגרמות המלוכה הן 12 מתוך 64 הקסגרמות שנבחרו על מנת לייצג את התמענות וגדרת יין-יאנג לאורך תריסר חודשים השנה באופן דומה למוצג בסידור *ביהגואה* שמיים-מודדים, אך בהתאם טוביה יותר לחודשי השנה.

²⁷³ **הMASTERIN שבסוגורו המחלות של שאלות הבסיס**, פרק על מחלות צ'י החום והופעת צמרמורות.

מתבלת הקסגרמת צ'יאן (䷲) שמורכבה מוקוים יאנגים בלבד.シア היאנג הוא מועדシア הקיא, היום הארוך בשנה והזמן של מועד ענף וו (בשנה). מנקודתシア זו נולד היין הראשון ומופיע בטור הקו הראשון בתחום ששת קוי הקסגרמת, כך שמתבלת הקסגרמת גואו (䷲). מרגע זה ועדシア החורף בענף חי (היאài), היין גדל ומתווספים קווים יניים מלמטה כלפי מעלה, עד אשר מתבלת הקסגרמת קון (䷲) שמורכבת משישה קווים יניים בלבד.シア היין הוא מועדシア החורף, היום הקצר בשנה והזמן של מועד ענף חי (היאài).

תרשים 94 - הקסגרמות שמייצגות לידת יין ויאנג, שוועין יין ויאנג ושיא יין ויאנג.

לי' וואנ-יסו בחר להשתמש בהקסגרמות המלוכה על מנת להסביר כיצד גדילה והתעצומות של היאנג לאורך השנה, עד הגעתו לשיא, מביאה למ�포 שבעקבותיו היין מתחיל להתעצם והיאנג מתמעט וחוזר חלילה. לתפישתו זאת ההוכחה לכך שחום קיצוני יכול להשתנות ולהפוך לקור ואילו קור קיצוני יכול להפוך לחום. הוא השתמש ברעיון זה כדי להסביר מדוע במקרים מסוים קור של דין על פגיעת פתוגן החולה סובל מחום ולא מקור. כמו כן הוא השתמש בכך כדי להסביר מדוע חולה שסובל ממחלת חום יכול להציג ביטוי שנראה כמו קור.

בהמשך הפרק הוא משתמש שוב בהקסגרמות המלוכה של מועד "שווון האביב" ו"שווון הסתיו" על מנת להסביר מדוע קור קיצון יכול לקבל ביטוי שנראה כמו חום, וחום קיצון יכול לקבל ביטוי שנראה כמו קור:

故子正一陽生而至於正月寅，則三陽生，而得其泰䷊，泰者，通利而非否塞也。午正一陰生，而至於七月申，則三陰生，而得否䷋。否者，否塞而非通泰也。然而否極則泰，泰極則否。故六月泰極，則地中至寒；十二月否極，則地中至暖，然則地中寒燠，明可見焉。故知人之冒於寒而內爲熱者，亦有之矣！

על כן בדיק [במועד ענף] זהה נולד יאנג אחד, וכאשר מגיע לחודש [ראשון של ענף] יין שלושה יאנג נולדים ומת�בלת [הקסגרמת] **תאי䷐**. תאי הוא [כמו מסדרון] שפתוח לרוחה ושאינו פוקוק. [במועד ענף] זו נולד יין אחד, וכאשר מגיע חודש שביעי [של ענף] ♀ שלושה יין נולדים ומתקבלים את [הקסגרמת] **פי䷲**. פִי היא פקק שאינו פתוח לשולם, אך פִי קיצוני [הופך] למתאי ותאי קיצוני הופך לפִי. לכן בחודש השישי [כאשר] המתאי קיצוני בתוך הקרקע קר מאד. בחודש השנים-עשר [כאשר] פִי קיצוני בתוך הקרקע חמימים מאד. במקרים כאלה ניתן להבחין בקלות בקורס או בחום שבתוכו הקרקע. מכאן אפשר להבין שקיים גם מקרים בהם אדם [סובל] מכוסות קור [חיצון] אך בפנים מתפתח חום!

בחודש האחד-עשר (ענף זהה) נולד קו יאנג ריאשון של הקסגרמת פו (䷖) ובחודש הראשון (ענף יין) יש כבר שלושה קוים יאנגים של הקסגרמת **תאי** (䷐). בחודש החמישי (ענף וו) נולד קו יני ריאשון של הקסגרמת גואו (䷔) ובחודש השביעי (ענף ♀) יש כבר שלושה קוים ינים של הקסגרמת **פי** (䷲). הקסגרמות **תאי** ו**פי** מנוגדות אחת לשניה ומופיעות בזמנים הפוכים בשנה, באביב ובסתיו.

התמרת הצ'י בששת העروצים

六
經
氣
化

תיאוריות "התמרת הצ'י" מבוססת על תורת חמץ התנועות וששת הצ'י²⁹³. במאה ה-17 שילב ג'אנג ג'ה-צונג תובנות ששוב מתורת התנועות והצ'י עם תאוריית "האדם מגיב לשמיים ולארץ"²⁹⁴, שגורסת שהאדם מגיב לשינויים שמתחללים בין השמיים והארץ ומתאקלם אליהם. החיבור שעשה חידד את ההקבלה של ששת הצ'י של השמיים והארץ לפיזיולוגיה של גוף האדם. מכיוון שהאדם נברא בדמות השמיים והארץ ובשמיים יש שישה סוגים צ'י, גם בגוף האדם יש שישה סוגים צ'י פיזיולוגיים שנוצרים באיברים הפנימיים²⁹⁵:

君相二火發原在腎，太陽之氣生於膀胱，風氣本於肝木，濕氣本於脾土，燥氣本於胃金。

מקור הפעצת שתי האש, [אש] הריבון [ואש] השר, נמצא בклיות. הצ'י של תא-י יאנג נוצר בשלפוחית השתן. צ'י הרוח מקורו בעץ של הכלב. צ'י הלחות מקורו באדמה של הטחול. צ'י היובש מקורו במתכת של הקיבה.

ששת הצ'י של השמיים באים לידי ביטוי גשמי כשלושת היאנג ושלושת היין ואילו ששת הצ'י בגוף האדם באים לידי ביטוי בשישה זוגות עروצים²⁹⁶:

一太陽、陽明、少陽，太陰、少陰、厥陰，乃人身經氣，而各有分部。

²⁹³ "תורת חמץ התנועות וששת הצ'י" (五運六氣學 wǔ yùn liù qì xué) המכונה בקיצור בשם "תורת התנועות והצ'י" (五運六氣學 yùn qì xué).

²⁹⁴ הצירים היעילים, פרק 72, "התארחות של [צ'י] משובש" (人與天地相應 靈樞·邪客).

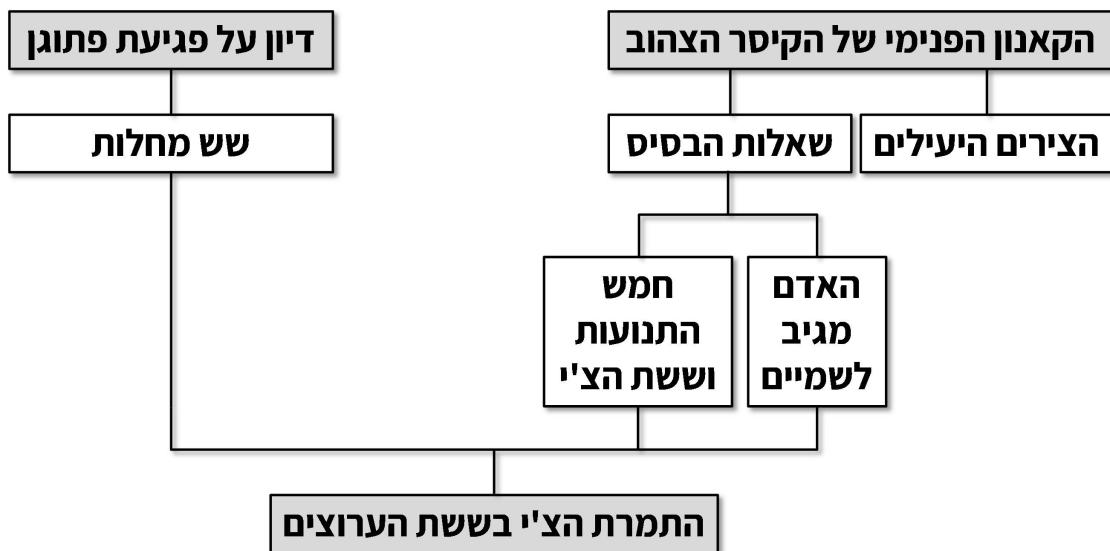
²⁹⁵ דיוון וויכוח בהיכל העמיתים ההררי (傷寒論集注).

²⁹⁶ אוסף פרשניות על דיוון על פגיעה פתוגן (傷寒論集注).

תאייאנג, יאנג-מיןג, שאויאנג, תאיאין, שאויאין וג'ואה-יין הם [שמות] צי' ערוצי גוף האדם ולכל אחד מהם יש אזור שחולק לו.

כל אחד מששת הצי' הפיזיולוגים בגוף האדם זוכה לקבל בקרה מאזנת מצי' פיזיולוגי אחר על פי חוקיות הצי' הנראת באמצעות. כך, באדם יש שיקוף של הבריאה והאדם יכול להתאקלם לשינויים שמכטיבים השמיים והארץ.

הකלה זו אפשרה לרופאים מודרנים "התמרת הצי'" להסביר את שש המחלות, שמתוארכות בדיאן על פגיעה פתוגן, באור חדש ולהשליך את התובנות החדשנות להבנה רחבה יותר של הרפואה הסינית. אחד הרופאים שמאוד הושפע מזרם זה היה צ'ן שיי-יוֹ-אן (陳修園 Chén Xiū Yuán 1753-1823), שהגדיל וטען שלא הכרת תיאוריה זו לא באמת ניתנת להבין את דיאן על פגיעה פתוגן²⁹⁷.

תרשים 103 - המקורות של אסכולת "התמרת הצי"

²⁹⁷ כל עוד שורש-ענף-צ'י-האמצע של שש הצי' אינם נהירים, אין לקרוא את דיאן על פגיעה פתוגן. (六氣之本標中氣不明, 不可以讀傷寒論).

פיזיולוגיה של ענף, שורש וצ'י האמצע

כמה מאות שנים לפני התפתחות אסכולת "התמרת הצ'י" של ג'אנג ג'ה-צונג, בתקופת שושלת סונג, צברה תורת התנוונות והצ'י פופולריות רבה והשפעה רבה על רעיונותיהם של ארבעת הרופאים הגדולים של שושלות ג'ין-יואן²⁹⁸ ותובנותיהם פורצות הדרך. ליו וואנסו חיבר בין תשעاه-עשר מנגנוני התהווות מחלות שמזכירים **שאלות הבסיס**²⁹⁹ לבין חמיש התנוונות ושתת הצ'י ופירט לעומק על מגוון רחב של מחלות על בסיס ששת הצ'י וחמש הפאות. כאשר נדרש להסביר את תיאורית ענף-שורש-צ'י האמצע התיחס ראשית למשמעות המונחים שורש וענף בהקשר של אבחון מחלות וסדר הטיפול בהן, אך באותה נשימה הקביל את הרעיון המקורי שדיבר על צ'י השמיים והארץ אל האיברים הפנימיים, ערוציהם וצ'י הגוף³⁰⁰:

標，上首也；本，根元也。故《經》言：先病爲本，後病爲標。標本相傳，先以治其急者。又言：六氣爲本，三陰三陽爲標，故病氣爲本，受病經絡臟腑謂之標也。夫標本微甚，治之逆從，不可不通也。

ענף - הראש למעלה; שורש - השורש והמקור. לכן **הkanon [הפנימי]** אמר: "המחלה הראשונה היא השורש, המחלה שאחריה היא הענף". [כאשר] יש מעבר הדדי בין שורש וענף, ראשית נטפל בדוחוף [מבין שניהם]. כמו כן אמר: "ששת הצ'י הם השורש, שלושה יין ושלושה יאנג הם הענף, לכן מחלת [בhbīt] הצ'י היא השורש, מכנים את המחלה שנקלטה בעורוצים ובabitrim או [babīrīm] האוצרים והמאפסנים [bshm] ענף. להבנתינו חובה להבין לעומק מי חמור מהשורש והענף וכי קל, ולטפל לפי מרידה או ציות [בהתקפות מחלת].

כמו כן התיחס גם למשמעות צ'י האמצע והעובדת שצ'י ענף אחד משמש כצ'י-אמצע של מערכת אחרת אותה הוא מائز ביחס חיצון-פנים³⁰¹:

²⁹⁸ ארבעת הרופאים הגדולים של שושלות ג'ין-יואן: ליו וואנסו, לי דונג-יואן, ג'אנג דזה-שָׁה, ג'ו דאנ-שי.

²⁹⁹ **שאלות הבסיס**, פרק 74, "דיון נרחב על [hbīt] חיוונים של אמת מושלמת" 素問·至真論.

³⁰⁰ המסתורין שבמקור המחלות של **שאלות הבסיס** 素問玄機原病式.

³⁰¹ הוצאה מחודשת של דיון עם ניתוח בתרשיים של המשמעות העיקריות של **שאלות הבסיס** 新刊圖解素問要旨論.

然寒暑燥濕風火者，氣謂本也，則三陰三陽上奉之。

קור, חום-קיא, יובש, לחות, רוח ואש הם צ'י שמכונה "שורש", אזי שלושת הין ושלושת היאנג פועלים בשם [צ'י השמיים] שלמעלה.

三陰三陽者，太陰、太陽、少陰、少陽、厥陰、陽明，是謂標也。與本相合，爲表裡者，是謂中也。是故太陰陽明合，太陽少陰合，厥陰少陽合。合而爲六，分而以爲手足，應三陰三陽十二經脈也。

שלושה יין ושלושה יאנג הם תאיאין, תאיאיאנג, שאויאינ, ג'ואה-יין, יאנג-מיןיג, הם מוכונים "ענף". הם מתחדדים עם השורש [ביחס] חיצון ופנימ [האחד עם השני], זה מה שמכונה "[צ'י הנרא] באמצע". זאת הסיבה שתאיין מתחדד עם יאנג-מיןיג, תאיאיאנג מתחדד עם שאויאינ, ג'ואה-יין מתחדד עם שאויאינ. [כאשר הם] מאוחדים הם שישה, כאשר מחלקים אותם הם [מתחלקים לערכוזי] יד ורגל ופועלים כתריסר כלי ערוצים, שלושה יין ושלושה יאנג.

מכיוון שהאדם הוא מיקרוכוסמוס של השמיים והארץ, אפשר למצוא בו את אותם שישה צ'י, שלושה יין ושלושה יאנג³⁰²:

天之六氣爲本而在上，人身之三陰三陽爲標而上奉之，所謂天有此六氣，人亦有此六氣也。

ששת הצ'י של השמיים הם השורש שנמצא למטה, שלושת הין ושלושת היאנג של גופו האדם הם הענפים שפועלים בשם [ששת הצ'י] שלמעלה, זה מה שנאמר [בשאלות הבסיס] "בשמיים יש את ששת הצ'י הילו, באדם גם יש את ששת הצ'י הילו".

המזון שגדל בטבע מכיל בתוכו צ'י יאנג של השמיים ומונע ממנו להתרפז החוצה. כאשר אנו צורכים אותו הוא מספק לנו פנו את הצ'י היangi הזה וממלא את מאגרי האנרגיה בגוף. זאת דרכו של האדם לתקשר עם השמיים ולקבל את השפעת התמרה הצ'י שלהם. הקשר הזה של האדם לשמיים נסוב סבב כינון-הצ'י ומנגנון השמיים. החיבור בין האדם והשמיים מחייב בעלייה וירידה של הצ'י שבתוכו בין השמיים והארץ. תנועה זו מעלה ומטה מהדحدث בגוף האדם ומקדמת את קליטתה

³⁰² אוסף פרשנויות על דיוון על פגיעת פתוגן 傷寒論集注.

צ'י השמיים והארץ שנמצאים בצ'י ובטעם של המזון ומאפשרים ייצור הצ'י האמתי.

הצ'י האמתי נע בגוף האדם פנימה והחוצה. בתנועה פנימה הוא משמש את חמישת האיברים האוצרים ליצור ולאוצר תמצית צ'י. ביציאה החוצה הוא בא לידי ביטוי כצ'י ששת העروצים שמנהל את הסדר של הין והיאנג בגוף ומאזן אותם, וכן מתאפשרת התמורה צ'י עצמאית בגוף. ללא כינון הצ'י אין כינון של גוף וחווים באדם, ללא מנגנון הנפש אין ויסות עצמוני של יכולת התמורה הצ'י בגוף. למרות שהביסיס לאדם נמצא בצ'י חיצוני לו, הוא לא נסחף אחר התמורה הצ'י של הסביבה אלא מוסיף את התמורה הצ'י באופן עצמוני על סמך תמצית הצ'י שאגר בתוכו.

אם כן, בדומה לשמיים ולארץ, בגוף האדם יש שישה סוגים צ'י שלכל אחד מהם יש שיוך לאחד משלשות הין או שלושת היאנג. ששת הצ'י הם תוצר של פעילות תריסר איברים אוצרים ומאפשרים ואילו שלושת הין ושלושת היאנג הם תריסר ערוצי היד והרגל. סך הכל מתקבלות שיש מערכות צ'י שモרכבות משילוב של צ'י שורש שנוצר באיבר, וענף שבא לידי ביטוי כערוץ.

שםן המלא של כל אחת משש מערכות הצ'י מכיל בתוכו את שם הצ'י שבשורש ושם הצ'י שבענף: יאנג-מין-יובש-מתכת - יובש בשורש ויאנג-מין בענף. שאו-יין אש-הרבון - חום בשורש וושאו-יין בענף. תא-יין-קורי-מים - קור בשורש ותאי-יאנג בענף. ג'ואה-יין-רווח-יעץ - רוח בשורש וג'ואה-יין בענף. תא-יין-לחות-אדמה - לחות בשורש ותאי-יין בענף. שאו-יאנג-אש-השר - אש בשורש וושאו-יאנג בענף.

שורש (צ'י)	ענף (ין-יאנג)	מערכת צ'י
יובש-מתכת	יאנג-מין-יובש-מתכת	
לחות-אדמה	תאי-יין-לחות-אדמה	
קור-מים	תאי-יאנג-קורי-מים	
asha-הרבון (חום)	ושאו-יין-asha-הרבון	
asha-השר (אש)	ושאו-יאנג-asha-השר	
רווח-יעץ	ג'ואה-יין-רווח-יעץ	

טבלה 26